

τ Veronikan

Nr 2/2016

T-Veronikan

Årgång 21 nr 2/2016

T-Veronikan ges ut av Örebro Läns Botaniska Sällskap. Bidrag till tidningen, synpunkter på innehållet och tips om botaniska händelser mottages tacksamt av redaktionen. Citat ur T-Veronikan får göras, om källan anges. Redaktionen förbehåller sig rätten att redigera insända bidrag.

Ansvarig utgivare

Daniel Gustafson

Omslagsbilder

Kärrviol *Viola palustris* växer på mager fuktig mark i hela vårt land med undantag för de allra nordligaste delarna. Myrar, kärrmarker och sjöstränder är vanliga växtplatser. Blomman är luktlös. Kärrviol är värdväxt för flera pärlemorfjärilsarter som är knutna till myrmark.

Vitag *Rhynchospora alba* är ett halvgräs som växer i lösa tuvor på blöt, näringsfattig torvmark i dykärr och högmossenohljor.

Se artikeln om myrmarkernas växter på sidan 6.

Text och illustrationer: Björn Nordzell

Redaktion

Gunilla Dahlén 070-325 36 22
dahlen.gunilla@gmail.com

Daniel Gustafson 073-714 16 06
daniel.gustafson@telia.com

Arne Holmer 0582-407 58
arne.holmer@telia.com

Björn Nordzell 019-24 40 31
bjorn.nordzell@telia.com

Material skickas till:
teveronikan@gmail.com

Manusstopp för

T-Veronikan

nr 3/2016 15 augusti

Utgivningsplan:

4 nr, mars, juni, sep, dec

Hjälp sökes!

Vill du vara med och hjälpa till med praktiskt arbete i föreningen?

Hör gärna av dig till oss!

M.v.h. styrelsen och redaktionen

Annonspriser, kr:

	1 inf	2-4 inf
Helsida	1000	800
Halvsida	700	600
Kvartssida	500	400
Åttondel	350	300

ISSN 1402-2419

Ordföranden har ordet

Daniel Gustafson

När jag skriver denna krönika har jag precis kommit hem efter en exkursion med ÖLBS till Bölets ängar och Djäknasundet i Västra Götaland. Det blev en ljuvlig dag med lagom sol och värme på ytterst vackra platser. Naturskyddsföreningen i Karlsborg mötte oss vid Bölets ängar och guidade oss i naturreservatet. Variationsrika betesmarker och slätterängar med en rikedom av såväl arter som individer som väckte häpnad. Ni kommer få en mer utförlig rapport om exkursionen i kommande nummer av T-Veronikan.

I år har vi flera aktiviteter i samarbete med andra föreningar. Denna exkursion som sagt med Naturskyddsföreningen Karlsborg. Senare i sommar gör vi utflykter tillsammans med Naturskyddsföreningen Karlskoga, Nora biologiska förening och Västmanlands botaniska förening. På Vilda blommornas dag gör Ställdalens naturstudieklubb en vandring och i juli har vi ”Månadens reservat” ihop med Hopajola och Länsstyrelsen.

Med största sannolikhet kommer vi att fortsätta med liknande samarrangemang framöver. Vi i ÖLBS har märkt att det ibland är svårt att locka deltagare till våra exkur-

sioner och andra aktiviteter. Många andra föreningar har samma problem. Genom att samarbeta över föreningsgränserna och dela med oss av våra olika specialiteter kan vi hjälpas åt med marknadsföringen, dela på kostnader och locka deltagare från flera föreningar samtidigt. Förhoppningsvis leder det även till att vi får nya medlemmar.

Det blir lättare för nybörjare att hitta den förening som passar bäst för hen. I år och förra året har vi i samarbete med Närkes ornitologiska förening och Naturskyddsföreningen i Örebro län ordnat studiecirkeln ”Ute tillsammans” för ungdomar. Huvuddelen av tiden har vi spenderat ute i naturen där vi har tittat på det som dyker upp och väcker intresse – växter, fåglar, insekter, svampar... Det viktiga har varit att upptäcka och lära känna vår natur. Vilken artgrupp eller del av naturen som deltagarna tycker är mest spännande visar sig efter hand. Några kanske väljer att bli medlemmar i NOF medan andra kommer till oss i ÖLBS eller kanske börjar hos Fältbiologerna.

Häng med oss ut i naturen och lär samtidigt känna gamla och nya bekanta!

Sommarvandring genom Bölets ängar.

Uddslinke *Nitella mucronata* och nordslinke *N. wahlbergiana* i Närke och Västmanland 1841-1992

Text: Lars Löfgren

”Först nyligen har uddslinke i Sverige separerats som art från... nordslinke... har lett fram till att uddslinke och nordslinke numera i regel skiljs åt...” (Blindow 2009).

Uddslinke *Nitella mucronata* är en i Sverige ovanlig kransalg. Den är nära hotad (NT) enl. rödlistan 2015 och ”växer i sjöar, dammar, diken, åar, torvgravar, kanaler och kärr... förekommer i måttligt näringsrikt, ibland till och med i näringsrikt vatten och verkar klara övergödning och grumligt vatten bättre än de flesta andra kransalger” (Blindow 2009). Nordslinke *Nitella wahlbergiana* har klassats som livskraftig (LC) och anses därmed inte rödlistad (ArtData-banken 2015).

Uddslinke kan möjligen återfinnas vid Hastasjön i Götlunda, där den växte granne med ett av det första fynden i Europa av *Potamogeton nericius*, d.v.s. hybriderna mellan rostnate och gräsnate *Potamogeton alpinus* × *gramineus*, som ännu håller stånd vid sjöns inloppsbäck trots en omfattande broreparation vid växtplatsen nyligen (Löfgren 2008).

Fyndet vid Tveta i Medåker 1987 (Löfgren 2008) höll så när på att förbli okänt. Men vid en genomgång av belägg årtal efter insamlingen sändes en del ”rester” till algforskaren Irmgard Blindow som bestämde växten till uddslinke och påpekade att arten var rödlistad och skyddsvärd.

Bl.a. genom åtgärdsprogram för hotade kransalger har en mängd åter- och nyfynd av de här arterna tillkommit på 2000-talet i Sverige. Även i Närke och Västmanland kommer de möjligen att avslöjas på flera lokaler. Vid en inventering 2007 (Bengtsson 2009) av de aktuella lokalerna i Götlunda och Medåker återfanns dock inte uddslinke.

Lokalförteckning

Fet stil = landskap och kommun

kursiv = socken

! = förf.

/ = har bestämt växten

GB = Göteborgs universitets botaniska museums skandinaviska herbarium

LD = Lunds universitets botaniska museums skandinaviska herbarium

S = Naturhistoriska riksmuseets i Stockholm nordiska herbarium

UME = Herbarium EMG, Umeå Universitet

UPS = Evolutionsmuseet Botanik (Fytoteket), Uppsala universitet

Uddslinke *Nitella mucronata*

Nrk Arboga Götlunda Hastasjöns utlopp 1860, 1861, 1863 O. G. Blomberg (LD/A. Langangen, UPS, Nordstedt 1867: i J. E. Zetterstedts herb., Wahlstedt 1875, Hasslow 1931).

Vsm Arboga Medåker RN 1500 6594 kärr (gammal branddamm?) N om Tvetaskälet 1987 ! (LD/I Blindow & A. Langangen, Löfgren 2008, Blindow 2009).

Nordslinke *Nitella wahlbergiana*

Nrk Askersund Askersund i sjön Viken nära Askersund 1863, 1867 O. Nordstedt (GB/E. Ljungstrand, LD/O. Hasslow, S/O. J. Hasslow, A. Langangen, UPS, UME, Nordstedt 1867, Wahlstedt 1875, Hasslow 1931).

Hammar Aspa 1863 O. Nordstedt (UME/I. Blindow). Vättern vid Igelbäcken, fertil, på grunt vatten, mjukbotten med bl.a. *Nitella opaca* och *Chara delicatula* 1992 I. Blindow (LD).

Vsm Arboga Götlunda Hastasjön 1863 O. G. Blomberg (LD enl. Hasslow 1931. Be-

lägg sökt i databaser, ej funnet, ombestämt?,
jfr *N. mucronata* ovan).

Köping Köping 1841 [Hampus Adolf von
Post?] (LD/I. Blindow).

Litteratur

ArtDatabanken 2015. *Rödlistade arter i Sverige 2015*. ArtDatabanken SLU, Uppsala.

Bengtsson, R. 2009. *Inventering av rödlistade nate- och slinkearter i småvatten*. Länsstyrelsen i Västmanlands län. Rapport 2009:01.

Blindow, I. 2009. *Åtgärdsprogram för hotade kransalger: slinkearter i sjöar och*

småvatten 2008-2011. *Grovslinke* (*Nitella translucens*), *Uddslinke* (*Nitella mucronata*), *Spädslinke* (*Nitella gracilis*), *Höstslinke* (*Nitella syncarpa*), *Dvärgslinke* (*Nitella confervacea*). Naturvårdsverket.

Hasslow, O. J. Sveriges Characéer. *Botaniska Notiser* 1931: 63-136.

Löfgren, L. 2008. Om Närkes "kransalger". *T-Veronikan* 14 (4): 5-8, 17-19.

Nordstedt, O. 1867. Tillägg till "Skandinavians Characéer". *Botaniska Notiser* 1867: 63-68.

Wahlstedt, L. J. 1875. *Monografi öfver Sveriges och Norges Characéer*. Christianstad.

Uddslinke Nitella mucronata enl. ett tyskt skolprojekt som studerar bl.a. ekologi i sötvatten och vars hemsida är väl värd ett besök, särskilt för dess bildskatt: www.Plingfactory.de.

Myrväxter på Stora Gåssjömossen

Text och bild: Björn Nordzell

Stora Gåssjömossen i vårt läns sydvästra del är en länets största mossar. Mossen är sur och näringsfattig. En del av mossens växtvärld presenteras här.

Ända sedan unga år har jag varit fascinerad av myrmarker med deras speciella växt- och djurvärld. Intresset grundlades när jag en sommar under gymnasieåren tillbringade några veckor vid Lunds Universitets Limnologiska Anstalt i Aneboda i Småland. Kunskaperna jag inhämtade under vistelsen där skulle sedan redovisas och godkännas som 'enskilt arbete i biologi' i skolan. Efter flitiga studier av våtmarkernas biologi med plankton, sländlarver, sump- och mossväxter fick jag och några andra ynglingar som uppgift att per cykel på heta och dammiga smålandsvägar leta oss fram till ett antal mossar för kartritning och inventering av floran med speciell vikt lagd vid förekomst av myrlilja, klockljung, dvärgbjörk och skvattram. Vårt inventeringsområde låg vid utbredningsområdets östgräns för myrlilja och klockljung, västgräns för skvattram.

Amatör som jag är har jag generellt dåliga kunskaper i växternas vetenskapliga namn, men många av våtmarksväxternas namn sitter behårt fast sedan denna tid.

När man ska besöka en högmosse som inte störts av utdikning och torvtäkt måste man först ta sig över den mer eller mindre breda "laggen", den vattensamling som omger mossen. Väl över på torr mark kan man sedan via den sluttande "randen" ta sig upp på själva mossplanet.

Stora Gåssjömossen är en stor mosse mellan Svartå och Åtorp i sydvästra delen av länet. Mossen är inte helt orörd – utdikning med åtföljande torvtäkt under första delen av 1900-talet har påverkat vissa områden i den sydvästra delen. Inväxt av tall har under årens lopp minskat ytan för det helt

Randskog med skvattram.

öppna mossplanet. En större och några mindre gölar finns på västra delen av planet och en bäck avvattnar mossen i nordvästlig riktning. Mossen är näringsfattig och har lågt pH.

Bäst framträder karaktären av högmosse inom vissa delar på västra sidan där mossplanet ligger tydligt höjt över omgivningen. Laggen bjuder på den största artrikedomen av växter. Tidigt på våren lyser porsens *Myrica gale* gulbruna hanblommor över vattenspegeln. I den fuktiga marken i yttersta delen växer på försommaren kärriol *Viola palustris*. Mot laggens mörka vatten speglar sig den vackra vattenklöver *Menyanthes trifoliata* och på tuvorna växer rikligt med rosling *Andromeda polyfolia*. Senare blommar också den lilla cyklamenliknade transbärsblomman *Vaccinium oxycoccus*. Längre fram på sommaren kommer kråklöver *Commarum palustre* och kallgräs *Scheuchzeria palustris*. Kallgräs brukar man lägga märke till först när de uppblåsta baljkapslarna utvecklats. I början av juli kan man finna spridda exemplar av moss-

Rosling och vattenklöver.

Tranbär i blom.

Gölparti i norra delen av mossen.

Hedblåvinge på kråklöver.

nycklar *Dactylorhiza sphagnicola* i laggen inom ett område utmed mossens östra del. Vitag *Rhynchospora alba* växer på många platser i stora bestånd och av starrarterna är dystarr *Carex limosa* den vanligast förekommande.

Svartringlad pärlemorffjäril på skvattram.

När man tagit sig över laggen, får man – där karaktären av högmosse alltjämnt finns kvar – gå i uppförslut upp genom den täta skog av skvattram *Ledum palustre* som randen domineras av. I gränsområdena finns även inslag av odon *Vaccinium uliginosum* ssp. *uliginosum*.

Kallgräs.

Grönbenans bo.

och skäller ut fridstöraren från en myrtall, tranan trumpetar i fjärran och smålommen ligger tryggt på sina två ägg vid kanten av den stora gölen vid östra kanten av mossen. Ute på mosseplanet finner man det vanliga mönstret med tuvor och höljor med spridda inslag av något större (bottenlösa?) vattensamlingar. Man får vara försiktig och bara stövla fram där det finns växlighet som svarar för att underlaget är tillräckligt stabilt. Ett gammalt råd är att man ska ha mössan på så att det syns var man försvunnit när man trampat fel. På tuvornas torra partier växer ljung *Calluna vulgaris* och kråkbär *Empetrum nigrum* ssp. *nigrum*. I den våta vitmossan i tuvorna längre ut i mossen kan man på några ställen finna såväl rundsilesår *Drosera rotundifolia* som storsilesår *Drosera anglica*. Hjortron *Rubus chamaemorus* kan de år då väderleken varit gynnsam för pollinering och nattfrosterna inte förstört fruktsättningen ge ganska goda bärskördar. Att gå på upptäcktsfärd på en svensk högmosse under en försommardag med myrmarkens blommande växter och spelande fåglar är en härlig upplevelse.

Ruvande smålom.

Hjortronkart.

Tuvull på Gåssjömossen.

Backsipporna i Kumla 2016

Text: Ingalill Teljå. Bild: Arne Holmer.

Backsipporna i Kumla fortsätter att föröka sig, efter sex års frösådd och vård av plantor. Efter renoveringen i Blacksta med avverkning av träd och buskar samt slätter två gånger under fjolåret, har antalet plantor ökat till ca 250. 2015 räknades mindre än hälften. Ännu längre tillbaka var det bara ca 25 % av dagens antal.

Inne på Kumla vattenverks inhägnade område i Blacksta har inte förökning skett, men antalet står sig med samma antal ungefär, ca 30 plantor och har aldrig tidigare funnits där.

I Hjortsberga (Lekebacken i Hällabrottet) har ökning skett med tiotalet plantor. Arne Holmer och undertecknad sådde in ytterligare frön ifjol och de syns i några försöksytor i år, ca tiotalet små plantor kan ses. Långt tidigare har endast ett kraftigt bestånd funnits där.

På Kumla högar, i tätortens södra del, har backsipporna också ökat något, med ca 330 mot förra året med framför allt blomning, ca 450 blommor. Plantorna kan ofta få flera blomstänglar på varje planta. Men jag tycker det är svårt att räkna plantor, eftersom de

sitter ihop. För 15-20 år sedan kunde man räkna till ca 600 blommor. Kommunen försöker där att slå bort sly, eftersom vi räknar med att restaurera kullen genom att laga med grus/sand, där det tagits bort tidigare. När rätt sand är funnen ska vi så in mera backsippfrö.

I Lugnet, Hällabrottet, har sen bara för ett par år sedan setts en planta, men har förökat sig till fyra.

I Mårsta, Hardemo, vid en moränkulle, har sedan många år funnits ett litet bestånd av backsippor. Nu finns där 50-talet plantor. Och just i år har de börjat blomma med 7-8 blommor.

På Skiftasberget har sått in frön på baksidan av kullen, i ett gammalt uttag av grus. För övrigt är det för stark gräsväxt på lokalen. Tre plantor har klarat sig.

Jag har alltså räknat till ca 700-800 plantor i år - en mycket god tillväxt alltså. En annan god nyhet är att ca 200 kattfot blommor på $\frac{1}{2}$ m² på Kumla högar.

Backsippa Pulsatilla vulgaris.

Stort bestånd av ögonpyrola i Pershyttan i Nora

Text och bild: Lena Bjärmark. Bild: Carina Tuvevesson, Thomas Gunnarsson.

I början av juni fann Berit Ragné och under-teknad ett mycket stort bestånd av ögonpyrola *Moneses uniflora* i Pershyttan, Nora.

Först fann Berit åtta plantor, hon var helt nöjd med detta fynd. Då ropade Pamela att här är 15 plantor, sedan ropade jag här är 20 till. Så höll vi på och tappade till slut helt räkningen det var uppskattningsvis 1000 blommor på den ytan. Kan finnas fler blommor om man går i en vidare cirkel.

För att citera T-Veronikan nr 1-2015 med Björn Nordzells fina ögonpyrola på om-

slaget sid 15 ”Växtplatserna är skuggiga och fuktiga, gärna med rörligt grundvatten. Äldre, mossrika granskogar av fuktig till frisk typ är den vanligaste miljön för arten. Ögonpyrola klarar inte modernt skogsbruk med slutavverkningar och skogsdikningar.” Det stämde precis på fyndplatsen i Pershyttan.

Det är avverkningsplaner där från Sveaskog, vilka är kontaktade samt även Skogsstyrelsen som arbetar med nyckelbiotoper.

Ögonpyrola Moneses uniflora. Till vänster bilder från växtplatsen i Pershyttan.

Några Närkekonvaljer

Text: Lars Löfgren. Bild: Arne Holmer och TV4/SF.

Liljekonvalj *Convallaria majalis* röstades 2008 fram till Sveriges vackraste växt av tidskriften Forskning & Framstegs läsare. Den, *Kielo*, är Finlands nationalblomma.

Liljekonvalj *Convallaria majalis* röstades 2008 fram till Sveriges vackraste växt av tidskriften Forskning & Framstegs läsare. Den, *Kielo*, är Finlands nationalblomma. Konvaljen kan, åtminstone med något vidgat synsätt, förknippas med Närke sedan fyra århundraden. Örebrofödde Benedictus Olai, landets förste medicine doktor, utgav den första svenska läkareboken (1578). Han har dock inte nämnt konvaljen bland läkeörterna, vilket förvånade den i år avlidna språkforskaren Ingegerd Fries (1975) som kritiskt uttrett växtens tidigaste förekomst i Sverige.

I botaniska sammanhang uppträdde liljekonvaljen i tryckt text redan i Ekebysonens Johannes Chesnecopherus (1613) undervisning om resor i tillägget om reseapotek såsom *Majebloomster* och *Maijebloommer*. Boken utgavs samma år som författaren blev professor i fysik och medicin vid Uppsala universitet. Det var mer än ett halvt sekel före Palmbergs (1684) välkända örtekrans och de båda Närkeättlingarnas Olof Rudbeck och Olof Bromelius växtförteckningar, hudratrettio år innan Linnés *Flora Svecica* (1745).

Liljekonvalj Convallaria majalis.

Olof Rudbeck d:ä, vars släktled hörde från Örebro och Västerås, presenterade i *Hortus Botanicus* (1685) endast välkända namn på konvaljen. Översatt till nutida stavning kallade han örten *Lillium convallium*, *bockblad* respektive *majliljor*. Originellare var, som bekant, hans oavslutade arbete på en kanal från Hjälmaren till västkusten och försöket att avbilda all världens växter i naturlig storlek, onämnt hans många fantasifulla insatser på allsköns natur- och kulturområden (Eriksson 2016).

Örebrofödde Olof Bromelius förteckning över Göteborgstraktens växter, *Chloris Gothica* (1694), skilde sig från tidigare botanisk litteratur genom att vara den första svenska provinsfloran, inte enbart ett försök att samla uppgifter om läkerörter i allmänhet. Även här användes de kända växtnamnen: *Lillie Convallier*, *Bockblad*, *Maye Lillier*, *Mayebloomster*.

I NA:s författarblogg presenterade Clas Thor (2013) Örebro's ädelpekoralist Tekla Dahlén:

”Hon lär ha kommit insvepande från Västergötland någon gång i mitten av 1930-talet ... En av hennes vänner var poeten Harald Forss ... Ädelpekor, skulle vi säga idag. Eller mer akademiskt: en text som är allvarligt syftande, men som genom framförallt stilbrott eller att man använder felaktiga ord och uttryck, oavsiktligt får en komisk verkan. Nationellt blev hon tidigt uppmärksam, just för det stilgreppet. I Olle Strandbergs *Pegas på villovägar* (1943) finns hon med bland omnämnda storheter i genren.” Vi vet ”att hon gav ut en samling Fredsalmer, i flera upplagor ... Det är dikt fylld av hemlängtan” som skulle ha kunnat författas även av en utflyttad närking:

” ...

Vänd hem, vänd hem!

...

Där väntar dem
ängens körsbärsträd.
Där vita konvaljen doftar,
Där viftar fältens vajande säd.
...”

För övrigt har en länsbekant från Nora fått en pånyttfödelse i kölvattnet på kriminallitteraturens utveckling, som löper parallellt med tidens urskillningslösa dödande världen över. Filmen *Kung Liljekonvalje av Dungen* är baserad på Maria Langs (1957) bok om kriminalkommissarie Christer Wijk, Puck och Eje Bure. Dagen före bröllopet går den blivande bruden Anneli in i en blomsteraffär för att godkänna sin brudbukett, och därifrån försvinner hon spårlöst, tills hon hittas mördad med en bukett liljekonvaljer i handen. Det är färger helt i läsarnas och tittarnas makabra smak. Vita konvaljer och rött blod...

Litteratur

Benedictus Olai 1578. *Een Nyttigh Läkere Book...* Stockholm.

Bromelis, O. 1694. *Chloris Gothica. Ett register uppå de örter, buskar och träd, som växa vilt*

kring om Götheborg... [Göteborg].

Chesnecopherus, J. 1613. *Regimen iter agentium, thet är Een lijten underwijsning, huru the sigh förhålla skole, som någon reesa företaga, antingen till land eller watn, ... Ther hoos een Officina itineraria, eller ett litet reseapotheke ...* Stockholm.

Eriksson, G. 2016. Olof (Olaus) Rudbeck. *Svenskt Biografiskt Lexikon* [webversion 2016-04-09].

Fries, I. 1975. Svenska namn för Convallaria majalis. *Svenska Landsmål och Svenskt Folkliv* 98: 60-82.

Lang, M. 1957. *Kung Liljekonvalje av dungen*. Stockholm.

Linné, C. 1745. *Flora svecica ...* Stockholmiae.

Palmberg [Robelius], J. O. 1672. *Serta florea svecana eller den Swänske örtekrantz ...* Strängnäs.

Rudbeckius [Rudbeck], O. [d.ä. 1685]. *Hortus Botanicus 1685*. Faksimilupplaga. Uppsala 1930.

Strandberg, O. 1943. *Pegas på villovägar: en lyrisk läsebok, med Bengt Åhlén*. Stockholm.

Thor, C. 2013. Tekla Dahlén: Har du mött damen med den förtrollande rösten? *Nerikes Allehanda, Författarbloggen* 16 feb. 2013.

Vill du övervaka hotade kärlväxter?

Text: Henrik Josefsson.

Då är Floraväxteriet något för dig! Örebro läns Botaniska Sällskap samarbetar med Länsstyrelsen med övervakning av länets rödlistade växter. Genom återkommande besök på arternas växtplatser samlar vi in information om arternas upp- och nedgång.

Floraväxteriet – ett nationellt projekt

Floraväxteriet drivs nationellt av Svenska Botaniska Föreningen, men i Örebro län samordnas arbetet av Länsstyrelsen i samarbete med Örebro läns Botaniska Sällskap.

Ett landskap i förändring

Det är främst kärlväxter knutna till odlingslandskapet som har det svårt. Det variationsrika landskapet som en gång hyste en mångfald av arter har till stor del försvunnit tillsammans med småskaliga bruksformer som gynnade vissa arter. Faktorer som bidragit till tillbakagången som drabbat många kärlväxter, liksom en mängd andra

organismgrupper, är en katastrofal minskning av arealen slättermark, en minskad areal naturbetesmark (inklusive skogsbyte) och införsel av konstgödsel. Givetvis har även många arter knutna till skog missgynnats och minskat i antal och utbredning, ofta som en effekt av ett likriktat och rationellt skogsbruk.

Vad övervakar vi?

Merparten av de kärlväxter som klassificerats som hotade (VU, EN och CR) i Sveriges rödlista övervakas regelbundet av Floraväktarna, liksom en del arter som klassats som nära hotade (NT). I Örebro län övervakar vi även några arter som är av mer lokalt intresse, t ex guckuskon som inte är rödlistad. Bland urvalet finns vackra välkända arter som alla intresserade klarar av, men även mer svåridentifierade arter för dem med några års erfarenhet.

En sökning i Artportalen visar att det idag finns rapporterat 187 rödlistade arter för Örebro län, och av dem är det 100 arter som är bedömda som hotade i den nationella rödlistan.

Vad gör en floraväktare?

Floraväktarna följer sina arters utveckling på en eller flera lokaler från år till år genom återkommande besök. Vid en lämplig tidpunkt, t.ex. när arten blommar, besöker du lokalen för att räkna hur många exemplar det finns, noterar om det finns några hot mot växtplatsen eller växten (dikning, igenväx-

Mosippa Pulsatilla vernalis är en prioriterad art inom Floraväxteriet 2016. Foto: Henrik Josefsson.

Samråd med Trafikverkets ekolog inför en breddning av riksväg 50 ned mot Askersund, som berörde en rikt blommande floraväxtlokal med skogsklocka. Foto: Inger Holst.

Åtgärder vid Blacksta naturminne för att gynna backsippan i ett samarbete mellan Länsstyrelsen, Kumla kommun och lokala botaniker. Foto: Sture Hermansson.

Floraväktare i färd med åtgärder för att gynna granspira på en lokal utanför Hjortkvarn i Hallsbergs kommun. Foto: Daniel Gustafson.

ning, avverkning m m) och letar eventuellt efter fler växtplatser i närheten. Hur ofta man bör räkna en viss art på en lokal varierar, från årligen till vart femte år.

Rapportering i Artportalen

Genom regelbundna rapporter om arternas antal är det möjligt att följa arternas utveckling och vid behov vidta åtgärder för att bevara en viss art och dess livsmiljö. Floraväktarna rapporterar sina resultat i Artportalen (www.artportalen.se), där all data lagras och är tillgänglig för utvärdering och analyser. Artportalen är ett webb-baserat rapporteringssystem för observationer av arter. Artportalen sköts och utvecklas av Art-Databanken med stöd av Naturvårdsverket

och drivs i samarbete med olika föreningar, bl.a. Svenska Botaniska Föreningen. Resultaten från Floraväktariet är bl.a. värdefullt för Länsstyrelsens och kommunernas naturvårdsarbete och det utgör underlag till den nationella rödlistan.

Vi behöver flera Floraväktare!

Om du är intresserad av att bli Floraväktare så tar du kontakt med:

Henrik Josefsson, Länsstyrelsen i Örebro, Tel. 010 – 224 86 32, henrik.josefsson@lansstyrelsen.se

Owe Nilsson, Örebro Läns Botaniska Sällskap, Tel. 0586 – 72 84 78, owe.kga@telia.com

Venakärret och Älvhytteängen

Text: Lena Bjärmark. Bild: Astrid Andersen och Åsa Forsberg.

I slutet av maj gjorde vi en miniexkursion. Vi såg de fina majvivorna och guckuskon på Älvhytteängen. Nya upplysningsskyltar är på plats som beskriver olika arter. Vi vandrade vidare mot Venakärret, vi såg flera oroliga tofsvipor och enkelbeckasiner som häckar på de fuktiga ängarna. Under året som gått har en bred led av trä byggts och är bekostad av länsstyrelsen via EUs

LIFE-fond. Spången gör att vi kan gå torrskodda ca 700 m fram till en plattform med bänk och fin utsikt över Venaån. Leden går genom kärret i riktning österut från Älvlången. På detta sätt kan man se massor av vattenklöver som många tror är orkidéer. En brun kärnhök kretsade på avstånd och en gök bidrog till en fantastisk försommarskväll.

Majviva Primula farinosa.

Vattenklöver Menyanthes trifoliata.

Guckusko Cypripedium calceolus.

Den nya spången över Venakärret.

Hällebräcka och mistel vid Svenstorp 22 maj

Här är två rapporter från Botaniska sällskapetets exkursion till Svenstorp i sydöstra Närke, den 22 maj 2016. Arne Holmer har fotograferat.

Arne Holmer, deltagare

Den 22 maj styrdes färden till sydöstra Närke. Bo Hägerås ville visa naturen på sin gård Svenstorp. En av sevärdheterna där är hällebräcka *Saxifraga osloënsis*. Den växer sällsynt, gärna på kalkhällar, i ett bälte i Mellansverige från Uppland i öster bort mot Dalsland i väster. Den lär ha uppstått som en fertil korsning mellan den nordliga klippbräckan *Saxifraga adscendens* och den sydliga grusbräckan *Saxifraga tridactylites*. Här vid Svenstorp växte den dock på urberg. Bo hade några funderingar om sipprande kalkhaltigt vatten över hållarna som kanske gynnade hällebräckan. Den mår dock inte bra, mossa och gräs växer in över de tidigare öppna hållarna. Men några plantor lyckades vi finna. Vi funderade på om Botaniska sällskapet kanske skulle kunna göra en praktisk naturvårdande insats genom att röja av gräs- och mossa på några ställen. En annan tanke var att vildsvinen som bökade friskt i omgivningarna kanske skulle kunna vara till glädje för hällebräckan. Bo hade stängslat in en del av sina marker med låga elstäng-

sel mot vildsvinen, och högre eltrådar mot dovhjortar och rådjur. Vi såg på ett ställe hur vildsvinen gnagt rejält på stora elstolpar tydligen lockade av kreosotimpregneringen.

Vi hade tur med vädret. Efter några svala dagar kunde vi vandra i soligt och skönt försommarväder. Blå jungfrulin blommade i vägkanten, på torrbacken satt lundtrav och knölsmörblommor med sina typiskt nedvikta foderblad. Bekymrat betraktade vi buskar och träd av ask. Många var drabbade av askskottsjuka, men kanske vi också såg någon som hade större motståndskraft än sina kamrater. Närmast gården gick vi i skog dominerad av lövträd. Där var rikligt med hassel. Vi stannade till inför grenar med slånlav med sin vita undersida och små fina tussar med mossa krusulota. Dagens märkligaste botaniska upplevelse var ändå en liten mistel som satt lågt i ansiktshöjd i en lind. Det är en isolerad förekomst långt söder om det rika beståndet uppe vid Mälaren i Kungsörstrakten.

Vi tog kaffepaus i Bos lummiga trädgård

Paret Tingman från Göteborg studerar misteln *Viscum album* i Svenstorp.

med ett stort gammalt kvarnhjul som bord. På den gamla lönnen strax intill visade oss Michael Andersson på en liten spiklav. Det behövdes en bra lupp för att få syn på den. Efter pausen letade vi norr om gården efter majvivor i ett litet kärr. Där har den tidigare funnits. Nu var den borta, liksom från så många andra platser i landskapet. Lövsko-gen hade slutit sig tät, mörk och kvävande.

Michael Andersson, deltagare

Ibland blir en exkursion precis så där lyckad som man önskar att alla exkursioner ska bli. Hemma hos Bo i Svenstorp blev vi ett trevligt gäng som tittade på allehanda växter och vi lärde oss saker av varandra, som tanken är med våra utflykter. Och vi fick se utlovade höjdpunkterna hällebräcka och mistel. Den första växte på en markhäll av gnejs (!) som Bo sa periodvis översilas av kalkförande vatten från moränen norrut. Det var en lite oväntad livsmiljö. Bo berättade att hällebräckan vuxit på flera liknande hållar i närheten, men där har den inte setts de senaste två säsongerna. Det skulle kunna vara en uppgift för ÖLBS att hjälpa Bo att torva av de hållar som blivit överväxta av tjockt gräs, för att återskapa växtplatser för hällebräckan. Misteln växte på en parklind i Bos trädgård. Linden planterade Bo när den var en liten planta blott ett stövelskaft hög. Det kan väl knappast råda någon tvekan om att misteln inte fanns med linden från plantskolan, utan har kommit spontant i en fågelmage till Svenstorp? Bo visade även två magnifika askar som nog hör till de grövsta jag någonsin sett. Låt oss hoppas att de överlever askskottsjukans härjningar! Tack Bo och alla andra deltagare för en trevlig dag!

Fikapaus vid kvarnjulet i trädgården.

Hällebräcka Saxifraga osloënsis.

Bo Hägerås visar var hällebräckan växer.

Krusulota Ulota crispa.

En ätbar pedagogisk skolträdgård i Nora

Text och bild: Lena Bjärmark.

Naturskyddsföreningen i Nora och Studieförbundet har tillsammans med lärare, elever och anhöriga påbörjat anläggandet av en spännande ätbar trädgård på Gyttopsskolas skolgård. Detta utifrån permakulturens principer.

På skolan i Gyttopp har ett 30-tal elever, föräldrar och personal nu under maj påbörjat arbetet med att anlägga en ätbar skolträdgård. Sex olika nationaliteter har medverkat, från Syrien, Sydafrika, USA, England, Sverige och Eritrea.

– Vi håller på och anlägger en skolträdgård till barnen. Vi gör om skolgården som idag ser jättetråkig ut, till att bli en ätlig skolgård

med grönsaksodling, komposter, fruktträd och bärbuskar, säger Olle Andersson som är permakulturdesigner.

Tillsammans med eleverna på skolan har Olle Andersson tagit fram en ritning på hur skolgården ska byggas om under de kommande fem åren. Barnen har själva fått önska hur den ska se ut och högt upp på önskelistan fanns en labyrint.

Enligt Olle Andersson har inget lika omfattande projekt som det i Gyttopp gjorts i Sverige. Naturskyddsföreningen i Nora och Studieförbundet är två av parterna som står bakom.

Häng med på Botanikläger i Laxå och Tiveden!

Vill du lära dig mer om växter tillsammans med andra intresserade? Följ då med på ÖLBS botanikläger fredagen den 8 till söndagen den 10 juli.

Vi kommer tillsammans att utforska olika miljöer i Tiveden och södra delen av Laxå kommun. Såväl nybörjare som mer vana botaniker är välkomna. Du kan vara med alla dagar, två eller en.

Vi startar från Örebro kl 13 på fredagen och styr vår färd söderut. Ett par stopp längs vägen blir det innan vi anländer till vårt boende på Rölfors vandrarhem.

Dag två blir en heldag med besök i skog, betesmarker och myrmark i Tiveden. Dag tre besöker vi ett sista exkursionsmål och far sedan tillbaka mot Örebro för att avsluta lägret ca kl 15.

Boendet blir med vandrarhemsstandard i enkel-, dubbel- eller flerbäddsrum, beroende på hur många deltagare vi är.

Frukost och lunchmatsäck lagar vi

själva på vandrarhemmet. ÖLBS tar med "råvarorna". Middag kan man också laga på vandrarhemmet, men den tar man i så fall med själv. Vi planerar att besöka någon närliggande restaurang för middag på fredag och lördag, för den som önskar färdiglagat.

Är du intresserad av att delta? Hör av dig till Michael Andersson (primus@telia.com, 019-33 59 54) eller Daniel Gustafson (daniel.gustafson@telia.com, 073-714 16 06) för mer detaljer. Sista dag för anmälan 20 juni. Begränsat antal platser (max 20).

Kostnadsfritt deltagande för medlemmar, inklusive frukost och lunch. Kostnad icke-medlemmar 150 kr.

Välkommen!

Botanikkurs under botaniklägret vid Herrfallet sommaren 2015. Foto: Malin Bideby.

Program 2016

Håll utkik efter kompletteringar i kommande nummer av T-Veronikan och på föreningens hemsida www.olbs.se. Höstens inomhusmöten annonseras senare.

Exkursioner

12 juni Bölets ängar och andra naturreservat på båda sidor länsgränsen vid nordvästra Vättern. Heldagsutflykt. Samling Scandic Västhaga kl 9.00. Kontakt Daniel Gustafson, tfn 073-714 16 06.

19 juni De Vilda Blommornas Dag.

Immetorp Karlskoga. Start vid timrade tvättstugan bakom Ljunggrens motor kl 9.00. Medtag matsäck. Ledare Uno Milberg tel. 0586-72 85 50. Naturskyddsföreningen Karlskoga.

Ställdalen. Samling Alströms parkering kl 14.00. Anpassat för personer med funktionsnedsättning. Medtag matsäck. Ledare Thyra Lundell tel. 0580-201 66 och Märtha Dahlberg, tel. 0240-66 10 03. Ställdalens naturstudieklubb.

Vattenparken Örebro. Växter, fåglar och fjärilar. Samling Naturens hus kl 10.00. Anpassat för personer med funktionsnedsättning. Ledare Leif Sandgren, tel. 070-256 73 95.

26 juni Näsmarkerna med rik flora och brun gräsfjäril. Samling Svampen kl 9.15, Nora torg kl 10.00, Vikers kyrka 10.15. Kontakt Owe Nilsson, tfn 0586-72 84 78. Samarrangemang med Naturskyddsföreningen i Karlskoga och Nora Biologiska Förening.

2 juli Vi besöker brandfältet i Västmanland tillsammans med Västmanlands botaniska förening, bland annat för att inventera nävor. Heldagsutflykt. Samling Svampen kl 9.00. Kontakt Margareta Hedman, tfn 070-290 71 73.

8-10 juli Botanikläger - Laxå och Tiveden. För mer information, se sidan 21.

13 juli Invasiva arter i och runt Latorpsängarna. Ryssgubbar, lupiner och andra främmande arter som etablerat sig i vår natur och vilka problem det medför. Samling vid reservatets parkering kl 17.00. Kontakt Daniel Gustafson 073-714 16 06. Samarrangemang med Hopajola och Länsstyrelsen.

10 september Svampexkursion i skogsmark med Herbert Kaufmann. Samling Svampen kl 9.15. Samarrangemang med Nora Biologiska Förening.

Örebro Läns Botaniska Sällskap

ÖLBS ändamål är att utgöra ett forum för utbyte av erfarenheter och kunskaper inom botanikens olika grenar, att utforska floran inom länet och att verka för skydd av växtlokaler och växtsamhällen. ÖLBS är anslutet till Svenska Botaniska Föreningen.

Styrelse

Ordförande

Daniel Gustafson Östra Vintergatan 48
703 43 Örebro, tfn 073-714 16 06
daniel.gustafson@telia.com

Vice ordförande

Bo Hägerås Himmer 330
715 95 Kilsmo, tfn 070-650 97 74
hageras@gmail.com

Sekreterare

Gunilla Dahlén Holländaregatan 22
702 86 Örebro, tfn 0703-25 36 22
dahlen.gunilla@gmail.com

Kassör

Owe Nilsson Utterbäcksvägen 10,
691 52 Karlskoga, tfn 0586-72 84 78
owe.kga@telia.com

Ledamöter

Margareta Hedman E Rosenbergs v 25
702 85 Örebro, tfn 070-290 71 73
margaretahedman@yahoo.se

Berit Ragné Odengatan 2
713 32 Nora, tfn 0587-109 11
berit.ragne@telia.com

David Tverling Karl XI:s väg 9,
695 32 Laxå, tfn 070-578 41 20
davidtverling@hotmail.com

Suppleanter

Therese Aremyr Framnäsudden 38
705 10 Örebro, tfn 070-637 55 71
therese.aremyr@orebro.se

Ingevi Fall Tempelkärrsvägen 25
702 30 Örebro, tfn 019-24 04 82
tfn 070-319 59 75, ingefall@telia.com

Organisationsnummer

875001-7298

Adress

Korrespondens ställs till ordföranden.

Medlemsavgift 2016

Ordinarie medlem 150 kr.

Familjemedlem 75 kr (ej *Verumikan*).

Avgift inbetalas till

Plusgiro **64 26 24-1**.

Glöm ej att ange namn när ni betalar medlemsavgiften. Vi är också tack-samma om ni meddelar oss era adress-ändringar och e-postadress.

Veronikan

Årgång 21 nr 2/2016

Ordföranden har ordet

Daniel Gustafson..... 3

Uddslinke *Nitella mucronata* och nordslinke *N. wahlbergiana* i Närke och Västmanland 1841-1992

Lars Löfgren..... 4

Myrväxter på Stora Gåssjömossen

Björn Nordzell..... 6

Backsipporna i Kumla 2016

Ingalilla Teljä..... 10

Stort bestånd av ögonpyrola i Pershyttan i Nora

Lena Bjärmark..... 11

Några Närkekonvaljer

Lars Löfgren..... 12

Vill du övervaka hotade kärlväxter?

Henrik Josefsson..... 14

Venakärret och Älvhytteängen

Lena Bjärmark..... 17

Hällebräcka och mistel vid Svenstorp 22 maj

Elisabet Kocken och Michael Andersson..... 18

En ätbar pedagogisk skolträdgård i Nora

Lena Bjärmark..... 20

Botanikläger 2016 - Laxå och Tiveden..... 21

Program 2016..... 22

